

Uppdaterad 27 jan 2009 00:50

"Olycksbådande, Leijonborg"

Forskningen kommer alltmer att bestämmas av några få politiker, skriver Lars Calmfors och Arne Jarrick

På DN Debatt den 9 januari kritiserade vi regeringens forskningsproposition för att den innebär en ökad politisk styrning av forskningen. Det sker framför allt genom att en ny finansieringsform införs: strategiska satsningar på ett tjugotal områden utvalda av regeringen själv.

I ett genmäle den 20 januari pläderade forskningsministern Lars Leijonborg för behovet av både fri grundforskning och behovsstyrd forskning. Vi håller med. Problemet är bara att merparten av forskningen redan i dag är behovsstyrd. Regeringen går i fel riktning när man ökar den andelen ytterligare. Man för in kortsiktiga, kommersiella nyttokrav också i den grundforskning som hittills varit forskarinitierad och nyfikenhetsstyrd.

Regeringen har enligt Leijonborg valt ut de strategiska forskningsområdena "i samråd med vetenskapssamhället" och då särskilt Vetenskapsrådet (den myndighet som finansierar grundforskning). I en riksdagsdebatt den 22 januari hävdade han att urvalet "i allt väsentligt" följt Vetenskapsrådets förslag. Detta är inte riktigt.

I sitt underlag till forskningspropositionen argumenterade Vetenskapsrådet för ökade resurser till främst fri grundforskning och "en kraftfull satsning på humaniora och samhällsvetenskap". Rådet argumenterade också för två mycket breda strategiska program: "samhällen i global förändring" och "energi, klimat och miljö". Denna argumentation fick bakläxa av utbildningsdepartementet och rådet uppmanades komma in med flera och mer avgränsade förslag. Så skedde också, men tyvärr under så stor brådska att styrelsen aldrig blev konsulterad.

Det är sant att regeringen i en del fall följde de framtvingade förslagen. Detta gällde dock inte humaniora och samhällsvetenskap, där de strategiska satsningarna blev mycket obetydliga och inte i ett enda fall återspeglade rådets förslag.

Den beskrivna processen illustrerar just riskerna med ökad politisk styrning. Denna skapar lätt sin egen dynamik. Även om forskarna har principiella invändningar, får de svårt att stå emot frestelsen att spela med och göra det bästa möjliga av läget. Den som inte håller god min, riskerar att inte få del av de ökade resurserna. Denna självbevarelsedrift från forskarnas sida tas sedan till intäkt för att de i själva verket välkomnar styrningen.

Det är olycksbådande att Leijonborg inte berör våra farhågor för att regeringen ska minska forskarinflytandet i Vetenskapsrådets styrelse, som vi ser som en garanti för grundforskningens frihet. Regeringen underskattar den oro över den fria grundforskningens ställning som finns inom stora delar av forskarsamhället.

Forskningspropositionen kan innebära ett systemskifte i forskningspolitiken. Den riskerar att bli en ny arena där politiker ska visa handlingskraft. De aktiva forskarnas inflytande blir mindre och forskningsinriktningen kommer i växande grad att bestämmas i förhandlingar mellan några få politiker och forskningsadministratörer. Det kommer att gå ut över forskningens kvalitet och därmed dess långsiktiga samhällsnytta.

Lars Calmfors

Professor i internationell ekonomi och ledamot av Vetenskapsrådets styrelse

Arne Jarrick

Professor i historia